

Vertailevan tutkimuksen haasteita

■ Jukka Kekkonen

Olen ottanut tietoisien riskien valitessani lyhyen kirjoitukseni kohteeksi hyvin laajan ja kompleksisen teeman, humanistisen ja yhteiskuntatieteen vertailevan tutkimuksen.¹ Valinnan taustalla on kuitenkin eräitä yleisemmin tutkimuksen tekemiseen ja historianfilosofiaan liittyviä ajatuksia, joita koetan esityksessäni perustalla. Aivan aluksi haluan kuitenkin alleviivata eri tieteenalojen rajojen häilyvyyttä ja sopimuksenvaraisuutta. Tutkimuksen kysymyksenasettelu, valittu tarkastelutapa, on tärkeämpää kuin se, mihin karsinaan tutkimus asetuu tai asetetaan.

Oma tieteenalani, oikeushistoria, kohdistaa pääasiallisen kiinnostuksensa oikeuden muutoksen (tai joskus myös sen muuttumattomuuden) analyysiin. Termi ”oikeus” on tässä ymmärrettävä laajasti: se kattaa niin eritasoisen oikeudellisen sääntelyn, oikeuskäytännön, oikeudellisen ajattelun kuin myös oikeudelliset artefaktit (oikeustaide). Peruskysymyksiä oikeushistorian tutkimuksessa ovat, miten, milloin ja miksi oikeus muuttuu?²

Kysymyksenasettelu on paralleelinen muiden historiatieteiden kanssa. Omaleimaisuuden oikeushistorialle luo ensisijaisesti tutkimuksen kohde, oikeus. Oikeushistoriallisen tutkimuksen kysymyksenasettelu on myös hyvin samankaltainen kuin myös eräillä muilla oikeustieteen perheeseen kuuluvilla oikeudenaloilla, esimerkiksi oikeussosiologiassa (joka tutkii oikeu-

den ja yhteiskunnan välistä vuorovaikutusta) ja oikeusteoriassa (joka tutkii oikeudellista ajattelua sekä oikeustieteen käsitteellisiä ja teoreettisia perusteita).

Humanististen ja yhteiskuntatieteiden historian piirissä trendi kohti tieteenalojen raja-aidat ylittäviä kysymyksenasetteluja tuli viimeistään 1960-luvulla selväksi. Hyvä esimerkki laajalla rintamalla nähdystä muutoksesta eri tieteenaloilla oli historiallisen sosiologian voimistuminen samaan aikaan, kun kvantitatiivinen ja myös teoreettinen ote vahvistui historiatieteissä. Systemaattiset yhteiskuntatieteet ja kronologian etenemisen varassa operoineet historiatieteet lähestyivät toisiaan. Sekä historiallinen sosiologia että kvantitatiivisia menetelmiä hyödyntänyt historiantutkimus toivat kentälle tuoreita näkökulmia tai vahvemmin sanottuna: syntyi uusia, tieteenalojen rajat rikkoneita koulukuntia.

Äsken sanottu on luonnollisesti vain pinta-raapaisu tieteessä tapahtuneeseen muutokseen. Viime vuosikymmenten aikaisten muutostrendien vähänkin laajempi erittely eri yhteiskunta- ja humanististen tieteiden aloilla menisi selvästi yli tämän kirjoituksen raamien. Kiinnitän sen vuoksi huomiota vain erääseen ilmiöön: vertailevan tutkimusotteen tai tarkemmin sanottuna vertailevan tutkimusintressin vahvistumiseen historiantutkimuksen piirissä.

Tämän muutoksen taustalla on sekä tieteen ulkoisia että niihin kytkeytyviä tieteen sisäisiä syitä. Ulkoisista syistä tärkeimmät liittyvät talouden etenevään globalisaatioon ja globaalin poliittisen arkkitehtuurin muutoksiin Berliinin muurin kaatumisen jälkeen. Muutos lisäsi suunnattomasti kiinnostusta ”yleiseen” ja ”eurooppalaiseen” perinteeseen, johon kansallisia kehityspolkuja voitiin verrata. Lisäksi itäisen

1 Tässä kirjoituksessa käsitellyjä teemoja olen analysoinut tai sivunnut useissa kirjoituksissani. Siksi tyydyn nyt viittaamaan lähinnä vain teokseen *Muutos ja jatkuvuus – Oikeushistorian näköaloja*. Talentum 2003, joka on suhteellisen kattava kokoelma tämän kirjoituksen aihepiiristä ennen vuotta 2003 julkaisemistani kirjoituksista.

2 Ks. Jukka Kekkonen: Johdatus kontekstuaaliseen oikeushistoriaan. *Forum Iuris* 2002, s. 1–25.

Keski-Euroopan ja Itä-Euroopan uusien demokratioiden piirissä syntyi kiinnostusta ja tarvetta paitsi oman kansallisen historian uudelleenkirjoittamiseen myös omien kehitysteiden mahdollisen erityisyyden tai ”eurooppalaisuuden” pohittamiseen.

Tieteen sisäiset syyt puolestaan kytkeytyvät hahmotellun laaja-alaisen yhteiskunnallisen muutoksen kautta syntyneisiin uusiin tiedontarpeisiin, jotka heijastuvat niin koulutukseen kuin tutkimukseenkin. Esimerkiksi oikeustieteen piirissä kansallisvaltioidon näkökulma, jossa kiinnostuksen kohteena on ensisijaisesti kansallinen lainsäädäntö, on väistynyt integraatiokehityksen myötä. Oikeuslähdeiden määrän kasvu ja uudenlaisen ”pehmeän” normiaineksen (*soft law*) räjähdysmäinen lisääntyminen ovat muuttaneet oikeuslähdeopin miltei totaalisesti. Muutos on johtanut sekä vertailevan oikeustieteen että oikeusvertailevan lähestymistavan renessanssiin. Oikeustieteellisten tiedekuntien kansainväliset ja lisääntyvässä määrin myös kansalliset tutkintovaatimukset pullistelevat vertaileva-etuliitteellä alkavia kursseja – näin etenkin englannin kielellä annettavassa opetuksessa.

Vertailevan näkökulman kiehtovuus

On aiheellista kysyä, mikä vertailevasta näkökulmasta tekee niin kiehtovan tutkijan kannalta? Kysymykseen ei tietenkään voi antaa yksiselitteistä vastausta. Tuon kuitenkin esiin eräitä, mielestäni ja oman tutkimuskokemukseni perusteella, relevantteja näkökohtia. Osa näistä liittyy tutkijan omaksumaan historianfilosofiaan tai jopa maailmankuvaan, kun taas osaksi kysymys on käytännöllisemmistä seikoista.

Vertailujen käyttämistä on luonnehdittu osuvasti, että vertaileminen ”luonnollinen tapa ajatella”, vertailut on rakennettu sisään ajatteluumme. Tämä tulee esille niin arkipäiväisessä ajattelussa kuin tieteellisessä päättelyssäkin. Käytämme komparatiivisia ilmaisuja jatkuvasti, monesti myös sitä itse huomaamatta. Ei lie nekään harvinaista, että tutkimuksissa saattaa olla vertailevaa ainesta, vaikka tuota aspektia ei

nostettaisi esille tutkimuksen otsikossa tai edes kysymyksenasetteluissa.

Vertailuja hyödyntävien tutkimusten historia on pitkä ja pintapuolinenkin silmäys siihen osoittaa, että se kattaa suurimman osan yhteiskuntaajattelun klassikoista. Mainitsen tässä vain eräitä suurimpia nimiä: *Plutarkhos*, *Aristoteles*, *Montesquieu*, *Marx*, *Weber* ja *Durkheim*, joiden kaikkien tutkimukset olennaisesti nojaavat vertailuihin; esimerkiksi valtiomuotojen, hallitsemisen tapojen tai eriaikaisten kulttuurien ominaispiirteiden tarkasteluun historiallis-vertailevan viitekehyksen puitteissa. Yhteistä klassikoille on se, että heidän vertaileva analyysinsä on johtanut *yleistykseen*, säännönmukaisuuksien esittämiseen tai jopa teorioihin kohteena olleista ilmiöistä.

Vertailuja voidaan tehdä eri tavoin, niin historian suunnassa kuin samanaikaisia ilmiöitä havainnoiden, kuten jo klassikot osoittavat ja opettavat. Myös vertailujen kohdealue, syvällisyys ja vertailtavien yksikköjen määrä voi olla hyvin erilainen. Onkin syytä alleviivata, ettei ole olemassa yhtä ja ainoaa tapaa tehdä vertailevaa tutkimusta, saati että olisi olemassa erityinen vertaileva metodi, jota kaikki voisivat käyttää. Siksi olisikin ehkä parasta puhua vertailevasta tutkimusintressistä, jota voidaan toteuttaa tutkimuksessa eri tavoin.

Vertailevaan tutkimusotteeseen ja vertailujen tekemiseen suhtaudutaan – ja on suhtauduttu – mielenkiintoisella tavalla kaksijakoisesti, mikä osaltaan viittaa siihen, että asennoitumisen taustalla voi olla tieteen ja historianfilosofisia katsomuseroja. Avaan seuraavassa hiukan tämän jakolinjan taustoja, mikä heijastaa oivallisesti yhteiskunta- ja historiatieteiden väistämättöntä koulukuntaisuutta.

Vertailua vastaan

Ensimmäistä katsantotapaa kuvaa eräänlainen *vertailuskeptisyys*. Historiantutkimuksen piirissä näkemys lähtee liikkeelle ajatuksesta kaikkien historiallisten tapahtumien väistämättömästä ainutkertaisuudesta, singulaarisuudesta, joka tekee vertailut sekä mahdottomiksi että

useimmiten tämän katsantokannan edustajien mukaan myös vähemmän kiinnostaviksi tai jopa hyödyttömiksi. Ajatellaan, että vertailu ei tuo lisäarvoa tutkimukseen, vaan voi pikemminkin olla siinä ylimääräinen painolasti. Erityisen selvästi tämä on tullut esille sekä maamme historiantutkimusta pitkälle toisen maailmansodan jälkeenkkin hallinneessa ns. kansallis-idealisisessa suuntauksessa³ että uusissa historiantutkimuksen narratiivisuutta (kerronnallisuutta) painottavissa postmoderniin tieteenfilosofiaan kiinnityvissä lähestymistavoissa.

Vahva vertailun vastaisuus saattaa pitää sisällään myös selviä poliittisia latauksia; jos vertailua pidetään mahdottomana, oman historiallisen kokemuksen ainutkertaisuuden alleviivaaminen voi johtaa selityksiin, joita olisi vaikea puolustaa, jos kohde asetettaisiin vertailevaan yhteyteen. Erinomainen esimerkki on Suomen vuoden 1918 sisällissota, joka sijoitettuna kansainväliseen ja vertailevaan kontekstiin näyttäytyy hyvin erilaisena kuin silloin, jos sen katsotaan olleen vain kansallisesti selittyvä tapahtuma.

Kun sisällissota nähtiin puhtaasti suomalaisena ilmiönä, oli sille helppoa ja luontevaa löytää selityksiä, jotka olivat ikään kuin kansallisia ominaispiirteitä (punaisten ”heikot” luonteenomaisuudet, näiden ”altistuminen” ulkoiselle, bolševikkien johtamalle yllytykselle). Suomen vuoden 1918 tapahtumien historiografia osoittaa 1960-luvulta lähtien selvää siirtymää – syistä, joihin palataan tuonnempana – pois yksinomaisten kansallisesta näkökulmasta, joskin on selvää, että selityksiä sodan ilmiöille löydetään edelleen myös samalta perustalta.

Tällaisen vertailuskeptisen näkökannan edustajat – myös silloin, kun he katsovat vertailun periaatteessa mahdollisiksi – korostavat mielellään, että vertailut ovat mahdollisia vain silloin, kun vertailtavat kohteet ovat riittävän lähellä ja kulttuurisesti samankaltaisia. Voimme siis kenties verrata Ruotsia (tai muita Pohjoismaita) ja Suomea, mutta tuskin Suomea ja Ranskaa, Italiaa tai Kreikkaa.

3 Ks. Heikki Ylikangas: *Käännekohdat Suomen historiassa*. WSOY 1986, s. 149–160.

Tällaista näkemystä vastaan voi tosin esittää vastakysymyksen: Miksi verrata samankaltaisuutta, eikä erilaisten tapausten ja ilmiöiden vertaaminen ole kiinnostavampaa kuin hyvin samanlaisten? Itse näen – sitä haluan alleviivata – molemmat aspektit tärkeinä edellyttäen, että kummassakin tapauksessa aineistolle asetetaan relevantteja, miksi-tyyppisiä kysymyksiä. Ja se on myönnettävä, että kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti lähellä toisiaan olevia ilmiöitä on helpompi verrata kuin etäällä toisiaan olevia kohteita.

Vertailuoptimismi

Vastakkainen, vertailuoptimistinen näkemys puolestaan nojautuu siihen lähtökohtaan, että vertailu avaa paitsi uusia kysymyksiä myös mahdollisuuksia yleistyksiin; sen tutkimiseen, mikä on kansallista ja mikä puolestaan yleisemmällä tekijöillä selittyvää. Katseen siirtäminen pois omasta maasta tai muuten tutusta kohteesta sekä sen peilaaminen vertailukelpoisia tapauksia vasten saattaa myös avata silmät uusille hedelmällisille kysymyksille.

Vertailuoptimismi johtaa myös liberaaliin asenteeseen siinä mielessä, että vertailujen tekemisille ei ole olemassa periaatteellisia esteitä. Jopa hyvin kaukana – ajallisesti tai alueellisesti – toisistaan olevia ja erilaisia kohteita voidaan verrata. Toinen asia on se, että tällaisten vertailujen vaikeusaste nousee hyvin korkeaksi. Näin siksi, että onnistunut vertailu vaatii aina syvällistä vertailtavien kohteiden tuntemusta.

Vertailujen suuri etu tutkimuksen yleisten tavoitteiden kannalta on se, että niiden kautta voi myös aueta tie eriasteisiin yleistyksiin, jos ja kun saadaan esille tekijöitä, jotka toistuvat eri paikoissa ja eri aikoina. Vertailut voivat siten toimia myös teorianmuodostuksen perustana.

Oma näkemykseni kallistuu siis voimakkaasti jälkimmäisen, vertailuoptimistisen näkemyksen suuntaan. Tähän on vaikuttanut paljon oma kokemukseni oikeushistorian tutkimuksen piirissä. Oikeushistoria on suhteellisen konservatiivinen tieteenala, johon uudet virtaukset lähitieteistä tulevat useammin jälkijunassa kuin

etuajassa. Tunnettu yhdysvaltalainen oikeushistorioitsija, *Charles Donahue* (Harvard), on poleemisesti väittänyt, että aitoa oikeusvertailua, vahvassa mielessä, oikeushistorian piirissä ei juuri esiinny.⁴ Hänen havaintonsa on lähtökohtaisesti oikea. Olennaista on tietenkin se, mitä tarkoitetaan oikeusvertailulla oikeushistorian kontekstissa ja yleensä? Sen täytyy olla jotain enemmän kuin pelkkää aineistojen vertailevaa deskriptiota.

Tässä kohden haluan siirtyä konkretisoimaan edellä sanottua lyhyesti esittelemällä omaa tutkimustani kriisien jälkeisestä oikeudenkäytöstä – vertailuparina Suomi vuoden 1918 ja Espanjan vuosien 1936–1939 sisällissodan jälkeen – esimerkiksi yrityksestä tehdä vahvassa mielessä vertailevaa tutkimusta oikeushistorian piirissä. Lähtökohtani on oikeushistorian kysymyksenasettelu ”vertailevana sovellutuksena”:⁵ millaisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia oikeudellisiin ratkaisuihin liittyi tutkimuksen kohteena olevissa maissa, miten niitä perusteltiin ja ennen kaikkea miten selittää erot ja yhtäläisyydet?

Suomi ja Espanja

Tutkimukseni lähti oikeastaan liikkeelle siitä havainnosta, että Suomen ja Espanjan sisällissodat ovat olleet länsimaiden historiassa poikkeuksellisen verisiä sodan uhrimäärillä mitaten.⁵ Molemmissa uhrien määrä nousi selvästi yli yhden prosentin silloisesta väkiluvusta, Espanjassa hiukan enemmän kuin Suomessa. Kiinnostusta herättänyt lisänäkökohta tässä yhteydessä oli se, että Suomessa sisällissota kesti noin sata päivää ja Espanjassa tuhat päivää.

Tämä paralleelisuus siis herätti kiinnostuksen juuri näiden konfliktien vertailevaan tutkimukseen siitä huolimatta, että muitakin ilmeisen

4 Ks. Charles Donahue: *Comparative Legal History in North America*. 65 *Tidschrift voor Rechtsgeschiedenis* 1 (1997).

5 Ks. Stanley G. Payne: *Franco's Regime*. Madison 1987, s. 209–210. Espanjan osalta ks. Santos Julia – Josep Maria Sole y Sabate – Joan Villaroya – Francisco Moreno: *Victimas de la guerra civil*. Ediciones temas de hoy. 1999. s. 407–412.

hedelmällisiä vertailumahdollisuuksia oli tarjolla (Pariisin kommuunista 1870, Viron vapaussotaan 1918, Unkarin kommunistihallintoon 1919 ja Saksan alueella tapahtuneisiin työläiskapinoinhin vuoden 1918 syksyllä). Kuitenkin se oli erityisen hyvä lähtökohta Suomi–Espanja-vertailulle, että molemmat sisällissodat olivat luonteeltaan totaalaisia yhteiskunnallisia konflikteja eivätkä paikallisia kapinoita tai kansannousuja. Kyse oli viime kädessä siitä, kenen tai keiden ehdoilla maata tultaisiin hallitsemaan.

Oikeushistorian tutkijana minun ensisijaisena kiinnostuksen kohteenani ovat olleet oikeudelliset kysymykset. Niiden tutkimiseen ei tässäkään ole oikotietä, eikä oikeutta voi missään olosuhteissa tutkia irrallaan sen yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta kontekstista. Päästäkseen tutkimaan oikeudellisia kysymyksiä, on luonnollisesti luotava riittävä kuva muun muassa konfliktien taustoista, osapuolten kansainvälisistä yhteyksistä, sodan kulusta sekä osapuolten hallinnosta ja muusta toiminnasta sodan aikana.

Tutkimukseni tulokset ovat jo tähän mennessä olleet osin hyvin yllättäviä. Paralleelisuutta Suomen ja Espanjan tapahtumien ja toimintamallien välillä on löytynyt paljon enemmän kuin tutkimusta käynnistäessä saattoi kuvitella. Tiettyä paralleelisuutta löytyi jopa sodan taustalla olleista pitkän aikavälin rakennetekijöistä ja lyhyen aikavälin tilannetekijöistä. Sitä löytyi myös vieraiden valtioiden interventioista ja niiden roolin vahvuudesta. Myös Suomen ja Espanjan sisällissotien historiografian ehkä kuumimman kysymyksen, terrorin (alastoman poliittisen väkivallan) luonteen ja jakautumisen osalta löytyy erojen ohella selviä yhtymäkohtia.

Sen sijaan sodan alkuasetelma, Suomessa punakapina, Espanjassa sotilaskapina – tosin molemmissa laillista ja legitiimiä hallitusta vastaan – oli tyystin erilainen. Selvää erilaisuutta sisältyy myös siihen, miten sota jakoi väestön sosiaalisesti (Suomi: punaiset vs. valkoiset; Espanja: tasavaltalaiset vs. nationalistit) ja alueellisesti. Myös armeijan ja kirkon rooli oli Espanjassa perinteisesti hyvin erilainen kuin Suomessa.

Sodan aikaisen oikeudenkäytön osalta löytyy eroja ja yhtäläisyyksiä, joista seuraavassa hyvin

lyhyesti. Punaisten oikeudenkäyttö oli Suomessa hyvin maltillista ja suhteellisen lakisidonnaista siitä huolimatta, että oikeutta jakaneet vallankumousoikeudet olivat selvästi poliittisia tuomioistuimia. Espanjassa tasavaltalaisten perustamisen kansantuomioistuinten maine ei ole hyvä; niitä käytettiin myös poliittisen puhdistuksen välineenä.

Valkoisten oikeudenkäyttö Suomessa oli systemaattisen repressiivistä ja heikosti normisidonnaista. Espanjassa nationalistien (francoalaisten) oikeudenkäyttö militarisoitiin heti syksyllä 1936, kun valta keskittyi Francon käsiin; sotaväen rikoslaista ja sen perusteella sotatuomioistuinten tuli keskeinen instrumentti vastustajien kohtelussa. Niiden avulla kapinalliset tuomitsivat tasavallalle lojaaleita henkilöitä ”sotilaskapinasta” kääntäen legitimaation päälle. Sotatila säilyi Espanjassa voimassa vuoteen 1948.

Espanjan nationalistien toiminnalleen antama legitimaatio voidaan tiivistää seuraavaan: Francon joukot olivat ristiretkellä palauttamassa Espanjan kunniaa ja perinteisiä kansallisia arvoja, joita kommunistit, anarkistit ja liberaalit olivat vastuuttamalla politiikallaan uhanneet. Näin ajatellen ”todellisia kapinallisia”, joita kohtaan voitiin käyttää sotaväen rikoslain sotilaskapinaa koskevaa säännöstä, olivatkin tasavaltalaiset eivätkä kapinaan nousseet sotilaat. Teoreettisia perusteita tälle argumentille haettiin varhaisen (rationaalisen) luonnonoikeuden suurilta ajattelijoilta, kuten *Bartolome de las Casasilta* ja *Thomas Hobbesilta*: järjestyksen palauttaminen on valtion ensisijainen tehtävä.

Oikeudellisten jälkiselvittelyjen alueella perustava seikka tuli olemaan oikeudenkäytön massamittainen luonne. Hävinneiden syyllisyys tutkittiin yksilökohtaisesti. Ajatukset johtajien rankaisemisesta ja suurten joukkojen vapauttamisesta vastuusta eivät saaneet kannatusta sen enempiä Suomessa kuin Espanjassakaan. Suomessa ei siitäkään huolimatta, että kaksi merkittävää hahmoa *K. G. Mannerheim* (muistelmien mukaan) ja erityisesti *K. J. Ståhlberg* (huhtikuu 1918) olivat puhuneet suppeamman vastuun linjan puolesta – joskin eri äänenpainoin.

Laajan rankaisemisen idea johti välillisesti

myös vankileirikuolemiin ja maanpakoon (viimeksi mainittuun varsinkin Espanjassa). Suomessa vankileirikuolemien määrä nousi Suomen sotaturmat -projektin tietokannan mukaan yli 13 500:n.⁶

Oikeudenkäyttö sai molemmissa tarkastelun kohteena olevissa maissa poliittisen puhdistuksen luonteen; ankarimmalla kädellä rangaistiin työväestön organisaatioiden aktivisteja. Näin sodan aikana alkanut ja sotilaallisen etenemisen ja voiton myötä jatkunut paikkakunta paikkakunnalle ulottunut puhdistus siirtyi oikeudellisille foorumeille.

Suomessa se tapahtui valtiorikosoikeuksissa, joista tynkäduskunta sääti lain toukokuussa 1918. Prosesseista tuli näissä tilapäisissä erityistuomioistuimissa summaarisia, ja linja tuli olemaan ankara. Klassisen rikosoikeuden teko-keskeinen syyllisyyskäsitelmä vaihtui tekijäkeskeiseksi: rankaisemisen kannalta ratkaisevan sijan sai teon ohella ja ohitsekin tekijä. Lakisidonnainen oikeudenkäyttö väistyi valtiorikosoikeuksissa poliittisen tarkoitushakuisuuden tieltä. Suomen legalistinen oikeuskulttuuri sai kovia kolhuja. Itse asiassa vuoden 1918 tapahtumat ovat vaikuttaneet itsenäisen Suomen myöhempiin oikeuskulttuuriin kaikilla tasoilla – lainsäädännöstä oikeudelliseen ajatteluun – enemmän kuin mikään muu tekijä.⁷

Lopulta paluu kriisistä normaalitilanteeseen tapahtui näissä maissa radikaalisti eri lailla. Suomessa päädyttiin demokraattisiin vaaleihin ja tasavaltaan jo vuonna 1919, kun taas Espanjassa Francon luoma diktatuuri kesti vuoteen 1975 saakka. Kummassakin tapauksessa kansainvälinen tilanne kuitenkin asetti vahvat reunaehdot muutokselle. Suomessa maailmansodan loppu-tulos ja sen seurauksena tapahtunut uudelleen

6 Ks. Lars Westerlund (toim.): *Sotaoaloissa vuosina 1914–1922 surmansa saaneet*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 10/2004.

7 Ks. Jukka Kekkonen: *Suomalaisen oikeuskulttuurin suuri linja*. Suomalainen lakimiesyhdistys 1898–1998. Suomalainen lakimiesyhdistys 1998; Jukka Kekkonen: *Kestääkö oikeusvaltio kriisejä? Esa Hakkola–Janne Kaisto–Risto Koulu* (toim.): *Kiinteistöjä, vaihdantaa ja sivullisuh-teita*. Juhlakirja Jarno Tepora 60 vuotta. COMI ja Edita Publishing House 2007, s. 205–224.

orientoituminen ulkopoliitikassa myötävaikutti myös maan sisäiseen kehitykseen. Tuloksena oli tasavalta vuoden 1919 vaalien jälkeen.

Espanjassa kova yhteiskunnallinen repressio jatkui Stalingradin taisteluun (1943) saakka. Tuon kulminaatiopisteen jälkeen suursodan käänne liittoutuneiden eduksi pakotti Francon politiikkaan, joka ei olisi voittajavaltioille täysin sietämätöntä. Kuolemanrangaistukset ja toimenpannut teloitukset alkoivat huomattavasti laskea mainitusta ajankohdasta lähtien.

Yleistyksiä

Vertailevan analyysin kautta voidaan päätyä yleistyksiin muun muassa siitä, miten vakavat yhteiskunnalliset kriisit vaikuttavat oikeuskulttuuriin. Tässä yhteydessä on mahdollista esittää vain muutamia havaintoja.

Ensiksi: konfliktien oikeudellistuminen näyttää vähentävän avointa väkivaltaa; kun oikeu-

dellisiä muotoja aletaan seurata, vähenee oikeudenkäytön poliittisuus. Toiseksi: väkivallan käyttö ja oikeudellisen repression kovuus ovat sidoksissa vallitsevaan valta-asetelmaan. Jos vastustaja ja lyöty ja ulkoisia pidäkkeitä ei ole, seuraukset ovat kovia hävinneille. Jos taas syystä tai toisesta voittajat pelkäävät oman valta-asemansa puolesta tai heillä muutoin on tarve yhteiskuntapoliittisiin kompromisseihin, linja muodostuu lievemmäksi.

Juuri yleistysten kautta vertaileva historiantutkimus voi antaa aineksia myös tämän päivän maailman kriisien hallinnasta käytävään jatkuvasti ajankohtaiseen keskusteluun.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston oikeushistorian ja roomalaisen oikeuden professori. Artikkelin perustuu Suomalainen tiedeakatemia yhteis-tunnossa säätytalolla 10.9.2007 pidettyyn esitelmään.